

**GÜNÜMÜZDEKİ
İSLAM-
MÜSLÜMAN
İMAJI
VE ASR-I SAADET**

Yrd.Doç.Dr.
Ahmet Turan YÜKSEL

S.Ü.İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi.

Büyük ölçüde sıcak savaşların meydana gelemediği dünyamızda, medeniyetler arasındaki mücadele farklı şekiller almıştır. Özellikle kitle iletişim araçlarının gittikçe yayılması ile dünyamız da aynı oranda küçülmüştür. Bu gelişmelerin, aslında farklı kültür ve medeniyetlere mensup insanların birbirini daha yakından tanması için çok elverişli bir imkan olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak karşılaşılan durum, bunun aksini ortaya koymaktadır. Bu noktada günümüzde, İslamiyetin gerçeklerinin doğru bir şekilde tanınması ve ortaya konulması yerine, bilerek veya bilmeyerek doğruların aksine ve gerçekleri yansıtmayan bir İslam ve müslüman imajının oluşturulduğu görülmektedir.

Batı dilinden alınan imaj (image) kelimesi, “şekil, suret, tasvir, fikir, hayal (bir kimse hakkında) toplumun kanaati”¹ gibi manalara gelmektedir. Buna göre, özellikle Batı dünyasında oluşturulmaya çalışılan İslam ve müslüman imajı, gerçekleri yansıtmaktan uzak olup, “saldırgan müslüman” imajını ön plana çıkaran bir mahiyettedir. Bu imaj altında da insana değer vermeyen, kendisine güvenilmeyen; sevgi, merhamet ve hoşgörüden uzak; sürekli savaş ve şiddet yanlısı bir müslüman görüntüsü

¹ İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, İstanbul, 1975, s.483. Daha geniş anlamı için bkz. Collins Cobuild English Language Dictionary, London, 1990, s.723.

yatmaktadır. Biz burada bu imajın aksine, Asr-ı Saadet denilen örnek dönemde ortaya konulan gerçek müslüman kimliği ve şahsiyeti konusunda bir fikir vermek ve günümüzde de bir mukayese yapmak üzere, bu dönemdeki hadiselerden birkaçına işaret edeceğiz.

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki İslamiyet, son ve en mükemmel dindir. Hz.Muhammed (s.a.v.) de bütün alemlere rahmet olarak, güzel ahlaki tamamlamak ve insanları karanlıktan aydınlığa, zulmetten nura çıkarmak üzere gönderilmiş bir peygamberdir. Hz.Peygamber'in 23 yıl süren risaleti bu ve benzeri diğer güzel değerleri yerleştirmek, örnek insan ve toplum oluşturmak amacını taşımıştır. İnsanları öldürmek değil, onları diriltmek hedeflenmiştir. Hatta bu noktada Kur'an-ı Kerim'de bir insanı öldürmek, bütün insanlığı öldürmek; bir insanı da diriltmek bütün insanlığa diriltmek olarak tanımlanmıştır.²

Hız.Peygamber'in mekke döneminde ve hatta peygamberlikten önce "Emin" yani güvenilir bir kimse olarak tanındığı bilinmektedir. Hatta bu özelliği, peygamberlikten önce 35 yaşında iken Kabe'nin tamiri sırasında yaptığı hakemlik olayında karşımıza çıkmaktadır. Büyük bir şeref vesilesi olarak kabul edilen Haceru'l-Esved'in bu tamir sırasında yerine konulmasında, "Emin" olması hasebiyle hakemliği kabul edilmiştir.³ Dolayısıyla Hz.Peygamber'in risaletten sonra da ortaya koyduğu müslüman şahsiyetinde "güvenilir olmak" önemli bir yere sahiptir. Zira müslüman, saldırganlığın aksine diğerlerinin onun elinden ve dilinden olduğu kimsedir. Nitekim Hz.Peygamber'in bu özelliği, daha sonra Medine döneminde yaptığı antlaşmalara bağlı kalması ve verdiği sözlerde durmasıyla kendisini göstermiştir.

İslamiyet bir sevgi, şefkat, rahmet ve hoşgörü dinidir. Bunun temelinde de Allah'ın mahluku olarak insana ve diğer bütün varlıklara verilen değer yatmaktadır. Zira yaratandan ötürü yaratılmışları sevmek esastır. Bu noktada küçük-büyük, genç-yaşlı ayırımı da yapılmaz. Hz.Peygamber'in torunu Hz.Hasan'ı öpüp sevdiği bir sırada gelen bedevinin, "benim on çocuğum var, bunlardan hiçbirisini öpmüş değilim" demesi üzerine Hz.Peygamber'in "merhamet etmeyene merhamet edilmez"⁴ buyurduğuna şahit oluyoruz.

² Kur'an, 5: 32.

³ Hakemlik olayı hakkında bkz. İbn Hişam, es-Siratü'n-Nebeviyye, 2.bsk., Thk. Mustafa es-Sakka-İbrahim el-Ebyari-Abdulhafız eş-Şelebi, Mısır, 1995, I-II, 192-197.

⁴ Buhari, Edep, 18; Müslim, Fedail, 65.

Bugün ortaya konulmaya çalışılan müslüman imajında en çok “saldırgan müslüman” hususu üzerinde durulmaktadır. Halbuki Asr-ı Saadet bunu tam tersi bir tablo ortaya koymaktadır. Bu konuda Batılı ilim adamlarının da özellikle üzerinde durdukları ve bu noktadan hareketle İslamiyet hakkında yanlış değerlendirmeler yaptıkları Hz.Peygamber’in savaşları ve İslam fetihlerine baktığımızda daha farklı bir durumla karşı karşıya geliyoruz.

Kendisinin aynı zamanda “bir arap peygamberi”⁵ olduğunu belirten Hz.Peygamber’in gerek gönderdiği seriyyeler ve gerekse de yaptığı gazveler, hiç bir zaman saldırganlık, toprak eldè etmek ve insanlar üzerinde bu şekilde hakimiyet ve baskı kurmak hedeflenmemiştir. Zira sulh ve barış önde gelmektedir.

Cihad ayetinin⁶ nazil olmasıyla, yani gerektiğinde düşmanlarına karşı silahlı mücadele edilebileceğine izin verilmesiyle Hz.Peygamber, Medine döneminde muhaliflerine karşı 29 gazve ve 70 seriyye tertiplenmiştir. Bu gazvelerin bir kısmı o dönemdeki Yahudi ve Hristiyanlara, çoğunluğu ise müşriklere karşı yapılmıştır. Bunların sebeplerini ana hatlarıyla şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Medine’de kurulan İslam devletine karşı gelecek saldırıları engellemek ve bu şekilde devletin varlığını korumak ve devam ettirmek; devleti ve müslümanları müdafaa etmek,

2. Muhaliflerinin müslümanlar aleyhindeki faaliyetleri hakkında haber toplamak,

3. İnsanları İslam’a davet etmek,

4. Elde edilecek gelirlerle müslümanlara karşı savaş hazırlığı yapmak üzere gönderilen ticaret kervanlarını takip etmek ve bunları engellemek,

5. Yapılan antlaşmalara ihanet edilmesini önlemek.⁷

Bu arada Hz.Peygamber’in yaptığı savaşlarda takip ettiği esaslar ve gönderdiği seriyyelerin komutanlarına verdiği emirler ve yaptığı tavsiyeler de, bu dönemde ortaya konulan gerçek müslüman kimliğini sergilemesi açısından son derece önemlidir. Hz.Peygamber, şu tavsiyeleri yapmıştır:

1. Allah’tan korkunuz, onları İslam’a davet ediniz, daima müjdeleyici ve kolaylaştırıcı olunuz,

⁵ İbn Hanbel, Müsned, IV, 395, V, 405.

⁶ Kur’an, 2: 244.

⁷ Bu ve diğer sebepler için bkz. M.Ali Kapar, “Hz.Peygamber’in Savaşlarına Genel Bir Bakış” S.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 1990, Sayı: 3, ss.403-408.

2. İslam'ı kabul ederlerse onları koruyunuz, bir yerde cami görür veya ezan sesi işitirseniz o beldeye savaş açmayınız.

3. Baskın yapmayınız ve karşı tarafın saldırısı olmadan saldırıya geçmeyiniz, her türlü ihanetten sakınınız, savaş esnasında katliama girişmeyiniz; kadın ve çocukları, yaşlıları, din adamlarını öldürmeyiniz, mabedlerine saldırmayınız.

4. Asla intikam hırsıyla hareket etmeyiniz, düşman ölülerine müslu yapmaktan, yani burun, kulak vb. azalarını kesmekten sakınınız; savaş sonunda ele geçirdiğiniz esirlere güzellikle muamele ediniz.⁸

Görüldüğü gibi burada hiç bir zaman amaç saldırmak, öldürmek ve toprak kazanmak olmamıştır. Aksine amaç ilay-ı kelimetullah, yani İslamiyet'in yayılması için gerekli ortamı hazırlamak suretiyle Allah'ın ismini ve dinini yüceltmek ve bu şekilde diğer insanları da İslamiyet'in adaletiyle tanışmasını sağlamaktır.

Nitekim 6/628 yılının sonlarında gerçekleşen Hayber'in fethinde, Hayber halkı, elde ettikleri hurmanın yarısını her sene müslümanlara vermek şartıyla sulh istemişlerdi. Hz.Peygamber bu şartı kabul etmiş ve Abdullah b.Revaha'yı her yıl yapılacak ürün taksimi için görevlendirmiştir. Abdullah b.Revaha, bu vazifeyi yetiren getirirken son derece hassas davranmıştır. Hurma mahsulünü adaletle ve eşit bir şekilde ikiye taksim ettikten sonra, öncelikle Hayber halkına istedikleri kısmı almalarını teklif etmiş, kalan kısmı da kendisi almıştır. Bu adalet karşısında Hayber halkı; "Arz ve sema bu adaletle ayakta duruyor" demekten kendilerini alamamışlardır.⁹

Yine Hz.Peygamber'in yukarıda belirttiğimiz emir ve tavsiyeleri üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Günümüzde yapılan ve özellikle müslümanların yaşadıkları bölgelerde cereyan eden savaşlarda, bütün milletlerarası antlaşmalar ve prensipler ihlal edilmektedir. Her fırsatta savunmasız, sivil ve masum kitleye karşı insanlık dışı davranışlarda bulunmaktadır. Camiler, pazar yerleri ve hastaneler hedef olarak seçilmektedir.

Buna mukabil, Hz.Peygamber döneminde 8/630 yılında gerçekleşen Mekke'nin fethinde de, gerçek müslüman kimliğini ortaya koyan güzel örnekler vardır.

⁸ Kapar, agm., s.402.

⁹ Bkz.Muhammed b.Cerir et-Taberi, Tarihu't-Taberi, 4.bsk., Thk.Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1977, III, 20.

Öncelikle bu fetih, 6/628 yılında Mekkeli müşrikler ile yapılan Hudeybiye Musalahası'na, yine bizzat Mekkelilerin aykırı hareket etmeleri ve böylece de bu antlaşmayı bozmaları üzerine gerçekleşmiştir.¹⁰ Hz.Peygamber, müşriklerin kendisine ve diğer müslümanlara karşı Mekke döneminde yaptıkları her türlü kötülüğün aksine, bu hareket sırasında hep sulh yoluyla ve kan dökmeden Mekke'ye girmeyi hedeflemiştir. Mesela, Mekke civarında konaklayan İslam ordusunun askerlerine ateşler yaktırmak¹¹ ve bu şekilde müslümanların güç ve kuvvetini göstermek suretiyle, Mekke halkını silahlı bir şekilde kaşı koymaktan vazgeçirmeyi amaç edinmiştir. Yine Mekke'nin ve Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden olup bu sırada müslüman olan Ebu Süfyan'ın evine sığınanların, kendi evlerine kapanıp oturanların ve Mescid-i Haram'a sığınanların güvenlik ve emniyette olacaklarını ve kendilerine asla dokunulmayacağını ilan etmiştir.¹² Bu imkanları Mekke halkına sunmak suretiyle, kendisinin asıl amacının savaşmak değil ve aynı zamanda kan dökülmesine taraftar olmadığını bir kere daha ifade etmiştir. Aslında savaşmak için gerekli olan güç ve kuvvete sahipti. Zira 10.000'den fazla mevcuda sahip bir ordu ile Mekke önlerine gelmişti.

Bundan başka fetihden sonra Hz.Peygamber'in yaptığı konuşma ve sonunda Mekkeli'lere hitaben, "bugün siz hesaba çekilecek değilsiniz; gidiniz, hepimiz serbestsiniz"¹³ sözleri de gerçek müslüman kimliğini ortaya koymaktadır. Burada ilan ettiği genel afftan istifade eden şahıslar da dikkat çekicidir. Fetih gününde affedilenlerden birisi, Uhud'da Vahşi tarafından öldürülen Hz.Hamza'nın karnını deşip, ciğerini dişleyerek çiğneyen¹⁴ ve Ebu Süfyan'ın karısı olan Hind'dir. Fetih gününde müslüman olmuş ve Hz.Peygamber onu affetmiştir.¹⁵ Ayrıca müslümanlar aleyhine her türlü faaliyeti sürdüren, ancak gelip af ve eman dileyen insanları da affetme büyüklüğünü göstermiştir. Nitekim bugün affedilenlerden birisi olan Abdullah b.Sa'd b.Ebi Serh, Hz.Ömer

¹⁰ Mekke fethi hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Hişam, a.g.e., III-IV, 389 vd.; Taberi, a.g.e., III, 42 vd.

¹¹ İbn Hişam, a.g.e., III-IV, 403; Taberi, a.g.e., III, 50.

¹² İbn Haşim, a.g.e., III-IV, 405; Taberi, a.g.e., III, 54, 55.

¹³ İbn Hişam, a.g.e., III-IV, 412; Taberi, a.g.e., III, 61.

¹⁴ İbn Hişam, a.g.e., III-IV, 91.

¹⁵ Taberi, a.g.e., III, 60-62.

döneminde Mısı fetihlerine katılmış; Hz.Osman döneminde ise Mısır valisi olmuş bir sahabidir.¹⁶

Burada konumuzla ilgili olarak üzerinde durmak istediğimiz diğer bir örnek, Hz.Peygamber'in, 10/632 yılında ifa ettiği Veda Haccı'nda irad buyurduğu Veda Hutbesi'dir.¹⁷ Zira bu hutbede de, gerçek müslüman kimliğinin bazı ana esasları mevcuttur.

Bundan 50 yıl önce, yani 1945 yılında, 17 maddeden oluşan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi kabul edilmiştir. Halbuki bundan 15 asır önce Hz.Peygamber, bu hutbesinde, kendi hayatında tatbik ettiği ve günümüz dünyasının gerçekleştirmeye çalıştığı hususları ilan etmiştir.

Bu hutbeden çıkarılacak önemli noktalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

1. "Ey İnsanlar" ifadesiyle bütün insanlığa hitab edilmiştir. Ayrıca bütün insanların Rabbi ve atasının bir olduğu belirtilmiştir. Bunlar, İslamiyet'in bütün insanlığı kendisine muhatap aldığı bir başka göstergesidir. Ayrıca bu hutbede belirtildiği üzere İslamiyette ırk ve soy üstünlüğü, köle ve efendi sınıflaması kesinlikle söz konusu değildir. Allah katındaki üstünlüğün ölçüsü ancak takvadır.

2. Can, mal ve namus, mukaddes belde olan Mekke ve Kabe gibi mukaddes olup, dokunulmaz ve koruma altındadırlar. Bunlara yapılacak her türlü tacavüz kesinlikle yasaktır. Nitekim bu anlamda cahiliye döneminin adetlerinden olan kan davaları da kaldırılmıştır.

3. Kadın haklarına riayet edilmesi gerekir. Günümüzde özellikle İslam'ın kadın anlayışı ve ona verdiği yer ve diğer konusu da yanlış askettirilmektedir. Halbuki bu hutbede de belirtildiği üzere kadınları öncelikle Allah'ın birer emaneti olarak telakki etmek, onlara nezaketle davranmak gerektiği açık ve kesin bir şekilde belirtilmiştir.

Burada örneklere çalıştığımız hususlar, Hz.Peygamber'den sonra İslam devletinin ve toplumunun başına geçen Raşid Halifeler döneminde de tatbik edilmiştir. Hz.Peygamber'in yolunu takip eden Raşid Halifeler, fetihlerle gittikçe genişleyen İslam coğrafyasında, gerçek müslüman şahsiyetini

¹⁶ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Abdullah b.Sa'd b.Ebu Serh", DİA, İstanbul, 1988, I, 130-131.

¹⁷ Veda Hutbesi için bkz.İbn Hişam, a.g.e., III-IV, 603-604; Taberi, a.g.e., III, 150-151.

sergileyici bir faaliyet içinde olmuşlardır. Hatta asr-ı terimi, bu dönem için de kullanılmıştır.¹⁸

Hız Peygamber'in vefatından hemen sonra halife seçilen Hz. Ebubekir'in, yaptığı ilk konuşmada belirttiği bir husus, bu konuda en güzel örneklerden birisini teşkil eder. O, bu ilk konuşmasında şu noktaya dikkat çekmiştir:

Zayıf ve güçsüz yani mazlum olan, onun hakkını alıncaya kadar kendisi yanında kuvvetlidir. Diğer taraftan güçlü ve kuvvetli yani zalim ise, ondan başkasının hakkını alıncaya kadar kendisinin yanında zayıftır.¹⁹ Bu sözleriyle, O, insanlara zulmetmek ve haksızlık yapmak bir tarafa, kendisinin her zaman mazlumların yanında olacağını açık bir şekilde ifade etmiştir.

Hız Peygamber'in hilafeti, ilk İslam fetihlerinin başladığı dönemdir. Bu fetihlerdeki esas amaç da, İslam dininin ve adaletinin insanlara ulaştırılmasıdır. Nitekim bu konuda, devrin güçlü devletlerinden biri olan Sasanilerin topraklarında bulunan Hire'nin fethini müteakip yapılan antlaşma en güzel örneklerden birisini teşkil eder.

Çoğunlukla Nesturi Hristiyanların yaşadığı bu şehir Halid b. Velid tarafından sulh yoluyla fethedilmişti. Yapılan antlaşmada, yıllık cizye, yani İslam devletine tabi olup; can, mal, din ve vicdan hürriyetlerinin garanti altına alınması karşılığında verecekleri vergi mukabilinde, iç ve dış düşmanlara karşı söz konusu hususlar garanti altına alınmıştır. Hastalık, sakatlık veya bir başka nedenle fakir düşüp cizye ödeyemeyecek duruma gelenlerden cizye düşürüleceği gibi, ayrıca bu durumda Hire'de veya İslam topraklarında kaldıkları sürece, kendilerine ve bakmakla yükümlü oldukları fertlere Beytülmalden, yani İslam devletinin hazinesinden yardım edilecektir. Bunun yanısıra kilise ve havraları da yıkılmayacaktır.

Görüldüğü gibi, müslümanlar galip taraf oldukları halde, karşı tarafın can emniyetini ve din hürriyetini sağlamayı bizzat kendileri taahhüd etmişlerdir.

Aynı şekilde Hz. Ömer döneminde, devrin bir başka güçlü devleti olan Bizans'ın hakim olduğu Şam, yani Suriye bölgesindeki fetihlerde, gerçek müslüman kimliğini sergileyen çarpıcı bir hadiseyle karşılaşırız.

Bu bölgede bulunan Hıms şehri, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah tarafından fethedilmişti. Buranın ahalisiyle de cizye karşılığında sulh yapılmıştı. Bu sırada Bi-

¹⁸ Bkz. Abdülkerim Özeydin, "Asr-ı Saadet", DİA, İstanbul, 1991. III, 501.

¹⁹ İbn Hişam, A.g.e., c.III-IV, s.661.

zans İmparatoru Heraklius'un bir ordu ile harekete geçtiği haberi alınca, gelen ordu ile savaşmak üzere Hims şehrinde bulunan bütün müslümanlar tahliye edilmiş ve Hims halkından daha önceden alınan cizye de geri iade edilmiştir. Zira müslümanların şehirden ayrılmalarından dolayı, onların can ve mal emniyetleri ile din ve vicdan hürriyetlerinin temini mümkün olmayacaktı. Bu ve benzeri örnekleri bundan sonraki devirler için de vermek mümkündür. Hatta daha doğru bir ifadeyle bütün İslam tarihi baştan başa bu konuda sayısız, birbirinden güzel örneklerle doludur.

Sonuç olarak, günümüzde sunulmaya çalışılan İslam ve müslüman imajı, Asr-ı Saadet gözönüne alındığında objektiflikten uzak, tarihi gerçeklerle bağdaşmayan, aksine ona tamamen ters düşen bir niteliktedir. Ancak bu tür bir durumun ortaya çıkmasında İslam dünyası ve toplumunun da bir payının olup olmadığı sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Şartlar ne şekilde olursa olsun, İslam dininin müntesipleri, Hz.Peygamber'in ve yolunda yürüyenlerin ortaya koydukları örneği model olarak itidal içinde, ifrat ve tefritten uzak bir hareket tarzını seçmek durumundadır. Ancak bu şekilde, tarihte olduğu gibi sosyal adaletin, temel hak ve hürriyetlerin sağlandığı bir İslam toplumu ve müslüman örneği, bütün açıklığı ve güzellikleriyle gözler önüne serilebilecektir.